

Jerzy Słyk*

DEFINICJA STANU CYWILNEGO¹

Stosowanie przepisów dotyczących rejestracji stanu cywilnego zawartych w ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego² wymaga ustalenia precyzyjnego znaczenia pojęcia stanu cywilnego. Termin ten pełni istotną funkcję nie tylko na gruncie tej ustawy i prawa publicznego. Stanowi jedno z kluczowych pojęć prawa rodzinnego. O ile rejestracja stanu cywilnego jest przedmiotem przywołanej wyżej ustawy³ to sam stan cywilny, jego powstanie, zmiany, ustalenie i zaprzeczanie normowane są przepisami innych ustaw, przede wszystkim Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁴. Odpowiednio do regulacji materialnoprawnej stanu cywilnego w doktrynie wyróżnia się w szczególności kategorię „spraw o prawa stanu cywilnego”, których przedmiotem jest ustalenie bądź zakwestionowanie stanu cywilnego w odróżnieniu od „spraw dotyczących stanu cywilnego”, takich jak sprostowanie lub unieważnienie aktu stanu cywilnego, czy „spraw o ochronę stanu cywilnego”, których przedmiotem jest ochrona dóbr osobistych⁵. Stosowanie przywołanych kategorii pojęciowych domaga się przyjęcia spójnej definicji stanu

---

* Jerzy Słyk – dr, Katedra Prawa Rodzinnego i Prawa Nieletnich, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ORCID 0000-0002-3067-1986, adwokat.

¹W niniejszym artykule rozwinięte zostały tezy sformułowane przez autora i opublikowane w: *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, red. K. Osajda, M. Domański, J. Słyk, Warszawa 2023, komentarz do art. 2.

² Ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2023 r., poz. 1378, dalej: p.a.s.c.).

³ Zgodnie z art. 1 p.a.s.c. przedmiotem regulacji ustawy są zasady i tryb rejestracji stanu cywilnego oraz dokonywania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego.

⁴ Ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t. j.: Dz.U. z 2023 r., poz. 2809 ze zm.).

⁵ Por. G. Jędrejek, *Dowód z aktu stanu cywilnego w postępowaniu cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2012, nr 16, s. 847.

cywilnego, która powinna przede wszystkim odpowiadać regulacji prawnomaterialnej, tj. przepisom Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Można więc zauważyć, że ustawodawca formułując definicję legalną stanu cywilnego w przepisach p.a.s.c. odwrócił zasygnalizowany wyżej porządek (hierarchię) definiując pojęcie stanu cywilnego nie w aktach prawnych, które określają jego powstanie, ustalenie, czy zaprzeczenie, ale w ustawie, której przedmiotem jest rejestracja stanu cywilnego, a więc czynności z natury swej wtórne. Powyższe uwagi skłaniają do podjęcia refleksji nad trafnością definicji zawartej w art. 2 ust. 1 p.a.s.c. i jej adekwatnością do unormowań innych ustaw.

Przed 1.1.2015 r., tj. przed wejściem w życie obowiązującej obecnie ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego, w ustawodawstwie brak było definicji pojęcia stanu cywilnego. Próby jej sformułowania podejmowane były w doktrynie, co wiązało się z istotnymi różnicami prezentowanych poglądów. Zgłaszano koncepcje, które przypisywały pojęciu stanu cywilnego wąskie lub szerokie znaczenie. Propozycje określonych ujęć terminologicznych tej kategorii pojęciowej ściśle wiązały się z założeniami w postaci uznania jednej z koncepcji klasyfikacyjnych kategorii stanu prawnego człowieka, a więc definicja stanu cywilnego w istocie polegała na określeniu umiejscowienia tego pojęcia w klasyfikacji pojęć prawnych dotyczących osób fizycznych w prawie cywilnym i rodzinnym (*definitio per divisionem*).

I tak, według koncepcji zaprezentowanej przez J. Litwina stan osoby składał się z dwóch elementów: „stanowiska osoby w społeczeństwie” (*status civitatis*) oraz stanu cywilnego. Na stanowisko osoby w społeczeństwie miały się składać m.in. obywatelstwo, prawa publiczne, zdolność do czynności prawnych, a nawet – zdaniem autora – pełnia zdrowia psychicznego. Z kolei w pojęciu stanu cywilnego miało się mieścić stanowisko osoby w rodzinie, a także cechy czysto osobiste jak płeć, wiek czy imię⁶. Koncepcję J. Litwina można w związku z tym zaliczyć do szerokich ujęć definiujących stan cywilny. Wypada zwrócić uwagę na niejednorodność kategorii składających się na oba wskazane wyżej pojęcia. Zwłaszcza w pojęciu stanu cywilnego zawarte zostały cechy, które są oceniane w relacji do innych podmiotów prawa rodzinnego (stanowisko osoby w rodzinie) i takie, które charakteru wzajemnego nie mają, a jedynie stanowią jedną z cech indywidualizujących ten podmiot (wiek, imię).

Jako przykład wąskiego ujęcia stanu cywilnego wskazać można stanowisko J. Ignatowicza. Autor ten, jako kategorię nadrzędną określił stan prawny człowieka, w którym wyróżnił stan polityczny (przynależność do określonego państwa – obywatelstwo), stan osobisty (cechy ściśle osobiste), oraz stan cywilny, rozumiany jako przynależność do określonej rodziny.⁷ Warto w tym miejscu zauważyć, że

⁶ J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 15-16.

⁷ J. Ignatowicz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Grudziński, J. Ignatowicz, Warszawa 1966, s. 329. Pogląd ten był później przez autora wielokrotnie podtrzymywany – por. np. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996, s. 165-166.

J. Ignatowicz również trafnie zarysował oś sporu w omawianej kwestii wskazując, że o ile rozróżnienie pojęć stanu politycznego i stanu cywilnego nie budzi w nauce wątpliwości, o tyle kwestią sporną pozostaje wyodrębnienie tzw. stanu osobistego w ramach oddzielnej od stanu cywilnego kategorii. Autor ten zdecydowanie opowiedział się za nadaniem obu pojęciom odmiennego znaczenia i określił stan cywilny jako „sytuację prawną człowieka ze względu na jego przynależność do rodziny”, a więc wynikającą z więzów pokrewieństwa i małżeństwa⁸.

Wśród prezentowanych w piśmiennictwie poglądów warto również wskazać na stanowisko T. Smyczyńskiego, który rozdziela kategorie stanu cywilnego i stanu osobistego człowieka, ale włącza w obręb stanu cywilnego płęć jako „cechę przyrodzoną i szczególnie doniosłą w stosunkach rodzinnoprawnych”⁹.

W doktrynie przedstawiony został również pogląd, zgodnie z którym stan cywilny definiowany jest przez kryterium formalne i jest zbiorem cech osoby fizycznej określonych danymi wpisywanymi do ksiąg stanu cywilnego. Ponieważ literalne zastosowanie tej zasady włączałoby w zakres stanu cywilnego wszelkie dane uwzględnione w treści aktu stanu cywilnego (np. zawarte we wzmiance dodatkowej informacje dotyczące sprawy sądowej kształtującej stan cywilny) proponowano dodatkowe kryteria: składające się na stan cywilny dane miałyby dotyczyć bezpośrednio danej osoby, przy czym o treści danej cechy miał rozstrzygać „tylko podstawowy wpis dotyczący tej cechy”¹⁰.

Podsumowując dorobek doktryny z okresu przed wejściem w życie obowiązującej obecnie ustawy wypada ocenić, że o ile ostatni z wymienionych poglądów, odwołujący się do kryteriów formalnych nie zyskał większego poparcia, to główny spór dotyczył wyboru między koncepcją szerszą (obejmującą w pojęciu stanu cywilnego cechy osobiste) bądź węższą. W poprzednim stanie prawnym zdecydowanie przekonywała ta ostatnia, ograniczająca kategorię pojęciową stanu cywilnego do sytuacji osoby fizycznej w rodzinie (stanu rodzinnego). W tym ujęciu, stan cywilny definiowany był według najbardziej spójnych założeń klasyfikacyjnych, pozwalających na odróżnianie pojęć przy wykorzystaniu kryteriów rodzajowych. Warto w tym miejscu przywołać wskazane przez J. Ignatowicza cechy stanu cywilnego, przemawiające na rzecz przyjęcia wąskiej koncepcji:

---

⁸ J. Ignatowicz, *Stan cywilny i jego ochrona*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Sectio G 1963, Vol. X [w:] J. Ignatowicz, *Ochrona posiadania i inne wybrane prace*, Warszawa 2014, s. 275 i 278; idem [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 329; idem [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J. St. Piątowski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985, s. 74-75; idem [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 29; por. także M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2004, s. 21.

⁹ T. Smyczyński [w:] *System Prawa Prywatnego, Prawo rodzinne i opiekuńcze*, T. 11, red. T. Smyczyński, Warszawa 2014, s. 12-13; idem [w:] T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2020, s. 12-13.

¹⁰ S. Grzybowski, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1978, s. 155-156; idem [w:] *System prawa cywilnego. Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław, Warszawa, Kraków Gdańsk, Łódź 1985, s. 360.

- wzajemność, polegająca na tym, że ocena stanu cywilnego dokonywana jest w relacji do drugiej osoby fizycznej (małżonka, rodzica, dziecka),
- niepodzielność, oznaczająca, że osoba fizyczna może w stosunkach prawnych mieć stan cywilny określony tylko w jeden sposób (np. nie można mieć dwóch ojców, być i nie być jednocześnie w związku małżeńskim na gruncie różnych regulacji prawnych),
- ścisły związek z podmiotem, któremu przysługuje stan cywilny, wyrażający się w niezbywalności i powiązaniu istnienia stanu cywilnego z istnieniem tego podmiotu,
- niemajątkowy charakter,
- niepodleganie skutkom upływu czasu,
- niepodleganie dyspozycji osób zainteresowanych,
- skuteczność *erga omnes*,
- przypisanie wyłącznie osobom fizycznym¹¹.

Argumentację J. Ignatowicza ocenić należy jako najpełniejszą i najbardziej przekonującą na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego. Przywołane wyżej za autorem cechy stanu cywilnego w sposób jednorodny charakteryzują to pojęcie. Zaletą wąskiego ujęcia stanu cywilnego rozumianego jako stan rodzinny była precyzja i adekwatność do regulacji całego prawa prywatnego, a zwłaszcza prawa rodzinnego (stosunków rodzinno-prawnych). Szeroka koncepcja stanu cywilnego łączyła natomiast w jednym pojęciu funkcjonalnie i rodzajowo odmienne cechy. Jako przykład wskazać można nazwisko człowieka, którego funkcją jest identyfikacja osoby fizycznej. Między innymi dzięki tej identyfikacji możliwa jest ocena stanu rodzinnego. Podobnie wiek człowieka stanowi jego cechę, która może pozostawać w pewnym związku ze stanem rodzinnym, wpływając np. na możliwość zawarcia małżeństwa lub przysposobienia dziecka. Wadą koncepcji formalnej, która jak już wspomniano nie zyskała przychylności w piśmiennictwie, była nieprzydatność praktyczna i teoretyczna. Przede wszystkim jednak, w przypadku definiowania stanu cywilnego według kryterium formalnego pojawia się trudność w wyznaczeniu granicy między danymi wpisanymi do aktu stanu cywilnego, które bez wątpienia składają się na stan cywilny oraz takimi informacjami zawartymi w tym akcie, których nie sposób postrzegać w tych kategoriach (np. nazwisko i imię biegłego biorącego udział w czynności zgłoszenia urodzenia dziecka w akcie urodzenia dziecka, miejsce urodzenia rodzica dziecka w akcie urodzenia dziecka). Zapewne w swoim założeniu koncepcja formalna miała zmierzać do precyzyjnego określeniu zespołu cech składających się na stan cywilny. Jednocześnie zawierała w sobie sprzeczność z tak określonym celem, ponieważ nie ulegało wątpliwości, że niektóre informacje zawarte w akcie stanu cywilnego nie określają samego stanu cywilnego i konieczne jest wprowadzenie kolejnych kryteriów o charakterze nieostrym, a więc i nierozstrzygającym wątpliwości. W istocie zatem o definicji stanu

¹¹ J. Ignatowicz, *Stan cywilny...*, s. 283, 290-296.

cywilnego w ujęciu formalnym miało rozstrzygać to czy dana informacja „dotyczy bezpośrednio osoby” oraz stanowi „podstawowy wpis dotyczący tej cechy”¹².

W nowej ustawie z 2014 r. ustawodawca zdecydował o wprowadzeniu definicji legalnej stanu cywilnego. W piśmiennictwie wskazuje się, że celem definicji legalnej jest określenie sensu i znaczenia definiowanego pojęcia¹³, „klaryfikacja pojęcia użytego w tekście aktu normatywnego”¹⁴. Zabieg ten zmierza zatem do zniwelowania wątpliwości interpretacyjnych przy wykładni przepisów i eliminowania wieloznaczności tekstu prawnego¹⁵. Analiza definicji legalnej stanu cywilnego w nowej ustawie prowadzi do zasadniczej wątpliwości, czy tak określony cel udało się ustawodawcy zrealizować. Co więcej, nie jest jasne jaki w ogóle cel przyświecał projektodawcom ustawy formułującym nową regulację.

W art. 2 ust. 1 p.a.s.c. stan cywilny został określony jako sytuacja prawna osoby, która:

- jest wyrażona przez cechy indywidualizujące tę osobę,
- jest kształtowana przez zdarzenia naturalne, czynności prawne lub orzeczenia sądów, lub decyzje organów,
- jest stwierdzona w akcie stanu cywilnego.

Na wstępie tej części rozważań należy zaznaczyć, że w definicji tej nie uwzględniono wcześniejszego dorobku naukowego, a w każdym razie nie przyjęto poglądu najczęściej i najpełniej prezentowanego. Sformułowanie ustawowe art. 2 ust. 1 p.a.s.c. określić można jako bardzo złożone. Nie osiągnięto jednak w ten sposób definitywnego rozstrzygnięcia sygnalizowanych wyżej kontrowersji¹⁶.

Wątpliwości budzi już pierwsze określenie zastosowane w omawianym przepisie. Pojęcie *sytuacja prawna osoby* jest niejasne. Definicja ograniczona do tego terminu byłaby obciążona wadą definiowania *ignotum per ignotum* oraz zbyt szerokiego zakresu definicji. Z tych względów wprowadzone zostały trzy wymienione wyżej czynniki, których funkcją zapewne było zawężenie zakresu znaczeniowego kategorii „sytuacji prawnej człowieka”.

Pierwsze z tych określeń (cechy indywidualizujące osobę) ma jednak również charakter niezwykle szeroki. Nie wydaje się, aby podstawową funkcją stanu cywilnego była indywidualizacja, tj. definitywne odróżnienie od innych osób fizycznych. Celem takim służą rejestry administracyjnoprawne, w szczególności unikalny numer PESEL. Z kolei elementy stanu cywilnego nie muszą do tak rozumianej indywidualizacji prowadzić. Przede wszystkim jednak kryterium indywidualizacji

¹² S. Grzybowski, *Prawo cywilne...*, s. 155-156; idem [w:] *System...*, s. 360.

¹³ A. Malinowski, *Definicje legalne w prawie polskim*, „*Studia Iuridica*” 2005, T. 44, s. 215-216.

¹⁴ T. Bąkowski, *Kilka krytycznych uwag i spostrzeżeń dotyczących formułowania definicji legalnych we współczesnym prawodawstwie*, „*Gdańskie Studia Prawnicze*” 2016, T. 36, s. 57.

¹⁵ S. Wronkowska, M. Zieliński, *Problemy i zasady redagowania tekstów prawnych*, Warszawa 1993, s. 115.

¹⁶ Tak również M. Wojewoda, *Kilka uwag o definicji „stanu cywilnego” w nowej ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego*, „*Metryka*” 2014, nr 2, s. 23-24.

nie pozwala na sprecyzowanie jakie konkretne cechy człowieka mają stanowić stan cywilny. Tymczasem to właśnie zagadnienie stanowiło oś dotychczasowego sporu.

Podobnie krytycznie należy odnieść się do drugiego ze wskazanych przez ustawodawcę czynników, tj. określenia, zgodnie z którym sytuacja prawna osoby jest kształtowana przez zdarzenia naturalne, czynności prawne lub orzeczenia sądów. Można przypuszczać, że w tym przypadku dokonano przeniesienia do tekstu ustawy charakterystyki stanu cywilnego dokonywanej dotychczas w piśmiennictwie¹⁷. Wydaje się przy tym, że opis ten, mający pewne znaczenie poznawcze w doktrynie prawa rodzinnego jako opisowa forma przybliżenia źródeł kształtowania stanu cywilnego, pozostaje zupełnie bez znaczenia normatywnego. Tak szerokie określenie tych źródeł nie realizuje bowiem funkcji klaryfikacyjnej definicji legalnej. Co więcej, obecne ujęcie ustawowe pozostaje w sprzeczności z częścią poglądów doktryny prawa rodzinnego. Wskazując na czynności prawne jako czynnik kształtujący sytuację prawną osoby miał zapewne ustawodawca na myśli zawarcie małżeństwa i uznanie ojcostwa¹⁸. Należy podkreślić w tym miejscu, że charakter tych zdarzeń jako czynności prawnych jest w doktrynie w przekonujący sposób kwestionowany. Zdaniem M. Domańskiego zawarcie małżeństwa należy postrzegać jako czynność *sui generis* z zakresu prawa rodzinnego¹⁹. Podobnie uznanie ojcostwa jest w doktrynie prawa rodzinnego określane jako „szczególne, specyficzne zdarzenie prawne [...które] nie jest ani czynnością prawną ani czynnością podobną do czynności prawnej”²⁰. Katalog czynników kształtujących sytuację prawną osoby wydaje się ponadto niepełny. Nie uwzględniono w nim bowiem zdarzeń prawnych kształtujących stan cywilny *ex lege*, tak jak w przypadku określenia ojcostwa w drodze domniemania pochodzenia dziecka od męża matki, które nie jest zdarzeniem naturalnym, czynnością prawną ani orzeczeniem sądu czy też decyzją organu²¹. Odczytując definicję ustawową literalnie należałoby dojść do wniosku, że pochodzenie dziecka określone w ten sposób nie jest stanem cywilnym. Wynika ono z sytuacji prawnej polegającej na pozostawaniu przez mężczyznę w związku małżeńskim z matką dziecka.

Nie wydaje się wreszcie, aby w dostateczny sposób stan cywilny definiowany był przez trzeci z wymienionych w omawianym przepisie czynników, tj. wskazanie, że sytuacja prawna osoby ma być stwierdzona w akcie stanu cywilnego. Wydawać

¹⁷ Por. np. T. Smoczyński [w:] *System...*, s. 14-15.

¹⁸ W ten sposób kategoria ta jest chyba interpretowana przez T. Smoczyńskiego [w:] *System...*, s. 15. Należy jednak zaznaczyć, że autor ten posługuje się pojęciem „czynności prawne z zakresu prawa rodzinnego” [podkr. J.S.].

¹⁹ Por. omówienie poglądów wyrażonych w doktrynie oraz stanowisko autora w: M. Domański [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, Tom V: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, red. serii K. Osajda, red. tomu M. Domański, J. Słyk, Warszawa 2017, s. 9-18.

²⁰ M. Domański [w:] *Komentarze...*, s.1011.

²¹ Szerzej na ten temat por. M. Domański, w: *Komentarze...*, s. 933 oraz powołana tam literatura.

by się mogło, że ten element definicji zbliża ją do omawianego wyżej, najrzadziej przyjmowanego w doktrynie poglądu, postrzegającego stan cywilny w sposób formalny. Warto jednak zauważyć, że w formule gramatycznej art. 2 ust. 1 p.a.s.c. słowa „stwierdzona w akcie stanu cywilnego” odnoszą się do sytuacji prawnej osoby, a nie do cech, które tę osobę indywidualizują. Sformułowanie „sytuacja prawna osoby stwierdzona w akcie stanu cywilnego” ocenić należy jako nieprecyzyjne i niejasne. Nie daje ono podstaw do przyjęcia, że stan cywilny definiują poszczególne elementy wpisu w akcie stanu cywilnego.

Wydaje się, że podniesione wyżej niedostatki definicji zawartej w art. 2 ust. 1 p.a.s.c. sprawiły, że w piśmiennictwie nadal formułowane są poglądy, które w inny sposób określają stan cywilny. I tak np. zdaniem P. Kasprzyka, „stan cywilny jest [...] pojęciem normatywnym jako skutek zdarzeń naturalnych, dokonania czynności prawnych [z] zakresu prawa rodzinnego, czynności konwencjonalnych o doniosłości prawnej niebędących czynnościami prawnymi i orzeczeń sądów państwowych”²². W definicji tej uwagę zwraca zastosowanie kategorii pojęciowej czynności konwencjonalnych. Trudno ocenić, czy zamierzone było nieuwzględnienie decyzji administracyjnych jako źródła kształtującego stan cywilny. Tak jak w definicji ustawowej, nie uwzględniono sytuacji związanej z określeniem ojcostwa małżeńskiego.

Warto również zwrócić uwagę na interesującą propozycję interpretacyjną sformułowaną przez M. Wojewodę, zmierzającą do doprecyzowania znaczenia pojęcia stanu cywilnego określonego definicją legalną zawartą w omawianym przepisie²³. U podstaw tej interpretacji stoi spostrzeżenie, że art. 2 ust. 1 p.a.s.c. w istocie nie określa cech indywidualizujących osobę fizyczną, które miałyby składać się na stan cywilny. Autor postuluje w związku z tym, aby wykładni tego przepisu dokonywać z uwzględnieniem art. 49 ust. 2 p.a.s.c., który normuje wydawanie zaświadczenia o stanie cywilnym. Zaświadczenie takie zawiera katalog cech indywidualizujących, którymi są: nazwisko, imię (imiona), nazwisko rodowe, data i miejsce urodzenia osoby, której stanu cywilnego dotyczy zaświadczenie, płeć, imiona oraz nazwiska rodowe rodziców, oznaczenie stanu cywilnego jako sytuacji osoby w odniesieniu do małżeństwa. Ustalenia te prowadzą autora do wniosku, że ustawodawca posługuje się obecnie pojęciem stanu cywilnego w znaczeniu szerokim, wykraczającym poza kategorię stanu rodzinnego²⁴.

Wykorzystanie katalogu zawartego w art. 49 ust. 2 p.a.s.c. jako wyznacznika zakresu cech indywidualizujących osobę fizyczną będących jednocześnie elementami jej stanu cywilnego prowadzi do wniosku, że stan ten obejmuje np. miejsce

---

²² P. Kasprzyk, *Pojęcie stanu cywilnego*, w: *Podręcznik urzędnika stanu cywilnego*, Tom 1: *Podstawowe instytucje prawa o aktach stanu cywilnego*, red. P. Kasprzyk, s. 96.

²³ M. Wojewoda, *Kilka uwag...*, s. 24-25.

²⁴ *Ibidem*, s. 25; zbliżone stanowisko prezentuje J. Łukasiewicz [w:] J. Łukasiewicz, R. Łukasiewicz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2021, s. 37-38.

urodzenia osoby fizycznej²⁵, co z kolei pozwala postawić pytanie o praktyczną i poznawczą przydatność tak skonstruowanego pojęcia na gruncie prawa o aktach stanu cywilnego, prawa rodzinnego i cywilnego. Przede wszystkim jednak rozważyć należy, czy art. 49 ust. 2 p.a.s.c. rzeczywiście należy traktować jako integralną część definicji stanu cywilnego. Przepis ten został umieszczony w ustawie w zupełnie innym miejscu niż omawiana tu definicja legalna, tj. w rozdziale 5. Zatytułowanym „Wydawanie dokumentów z rejestru stanu cywilnego”, między regulacjami dotyczącymi wydawania odpisów skróconych aktu stanu cywilnego i wydawania zaświadczeń o zamieszczonych i niezamieszczonych wpisach. Zapewne z uwagi na nazwę, którą się posługuje (zaświadczenie o stanie cywilnym) został wykorzystany w przywołanej wyżej interpretacji jako element definicji stanu cywilnego. Jego głębsza analiza prowadzi jednak do wniosku, że regulacja ta ma wyjątkowy charakter i służy wydawaniu zaświadczenia, które ma stworzyć możliwość udokumentowania tylko jednego z aspektów stanu cywilnego tj. pozostawania, a zwłaszcza – niepozostawania w związku małżeńskim²⁶. W treści art. 49 ust. 2 p.a.s.c. w dwóch punktach wyraźnie odróżnione zostały cechy indywidualizujące osobę fizyczną i sam stan cywilny²⁷. Te pierwsze znajdują się w zaświadczeniu po to, aby określić czyj stan cywilny, rozumiany jako pozostawanie lub niepozostawanie w związku małżeńskim zostaje potwierdzony. Do takich wniosków prowadzi również wykładnia językowa: ustawodawca posługuje się sformułowaniem „...miejsce urodzenia osoby, której stanu cywilnego dotyczy [zaświadczenie o stanie cywilnym]...”, a tym samym wyraźnie przeciwstawia cechy indywidualizujące samemu stanowi cywilnemu. Uprawnione wydaje się zatem twierdzenie, że analiza językowa art. 49 p.a.s.c. prowadzi do przeciwnych wniosków, niż zostały sformułowane w przywołanej wyżej argumentacji. Na gruncie art. 49 p.a.s.c. ustawodawca posługuje się pojęciem stanu cywilnego w ujęciu wąskim (stan rodzinny), odnoszącym się do pozostawania lub niepozostawania w związku małżeńskim.

Poza sformułowanymi wyżej argumentami szczegółowymi, ocena dopuszczalności definiowania stanu cywilnego z wykorzystaniem cech osoby fizycznej ustawowo określonych w akcie stanu cywilnego, odpisie aktu stanu cywilnego lub zaświadczeniu o stanie cywilnym wymaga uwzględnienia uwarunkowań natury systemowej, które zasygnalizowane zostały już na wstępie niniejszego opracowania. Jak już wskazano, stan cywilny jest jednym z podstawowych pojęć materialnego prawa rodzinnego, którego unormowania mają charakter pierwotny

²⁵ Ibidem, s. 26.

²⁶ Wskazuje na to autor przywołanego wyżej artykułu; por. M. Wojewoda, *Zaświadczenie o stanie cywilnym a małżeństwa jednopłciowe i związki partnerskie zawierane za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2015, z. 3, s. 696.

²⁷ Por. stanowisko T. Sokołowskiego, który słusznie wskazuje, że art. 49 ust. 2 pkt 1 p.a.s.c. zawiera *numerus clausus* danych zawartych w zaświadczeniu o stanie cywilnym, natomiast nie definiuje samego stanu cywilnego; T. Sokołowski, *Cele i funkcje zaświadczenia o stanie cywilnym a natura małżeństwa*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2016, z. 4, s. 721.

względem zasad rejestracji stanu cywilnego, określonych w ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego. Akty stanu cywilnego mają co do zasady charakter deklaracyjny, a więc wtórny i nie konstytuują zdarzeń w nich stwierdzonych²⁸. Niezależnie zatem od dokonanej wyżej oceny konstrukcji normatywnej definicji stanu cywilnego należy podać w wątpliwość celowość formułowania takiej definicji w przepisach regulujących zasady rejestracji stanu cywilnego. Co więcej definicja ta nie musi być przyjmowana jako wiążąca na gruncie unormowań prawa rodzinnego i cywilnego. W pełni uprawnione wydaje się utrzymanie na tym gruncie tradycyjnego rozumienia stanu cywilnego w myśl tzw. „wąskiej koncepcji” utożsamiającej stan cywilny ze stanem rodzinnym człowieka. Na rzecz takiego poglądu podnieść można również argumenty funkcjonalne. Systemowym celem (funkcją) rejestracji stanu cywilnego jest potwierdzenie stanu rodzinnego (pochodzenia i małżeństwa) oraz zgonu, co prowadzić ma do zapewnienia bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego w tym zakresie. Stan osobisty człowieka nie wymaga takiej rejestracji. Jego potwierdzenie następuje z wykorzystaniem instrumentów prawa administracyjnego, takich jak dowód osobisty, czy numer PESEL.

Warto również sformułować ogólny postulat, którego adresatem jest ustawodawca. Formułowanie definicji legalnych w prawie prywatnym lub regulacjach powiązanych z tym prawem, którego cechą charakterystyczną jest precyzyjna, stanowiąca dorobek wielu lat badań naukowych siatka pojęciowa, powinno być dokonywane z rozwagą oraz w określonym celu. W omawianym tu przypadku trudno jest określić właśnie ten cel i w konsekwencji praktyczną korzyść, którą przyniosło wkomponowanie w przepisy o rejestracji stanu cywilnego analizowanej w niniejszym opracowaniu definicji.

Źródła prawa

Ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 2014 r., poz. 1741 ze zm.).
Ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 ze zm.).

Bibliografia

M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2004.
Bąkowski T., *Kilka krytycznych uwag i spostrzeżeń dotyczących formułowania definicji legalnych we współczesnym prawodawstwie*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2016, T. 36.

---

²⁸ Pewnym wyjątkiem od tej zasady jest uwarunkowanie istnienia małżeństwa sporządzeniem aktu małżeństwa. W doktrynie mówi się w tym przypadku o konstytutywności takiego aktu. Należy jednak podkreślić, że sporządzenie aktu małżeństwa nie jest przesłanką wystarczającą istnienia związku małżeńskiego, ale jedną z przesłanek koniecznych, które muszą zostać spełnione kumulatywnie.

- Domański M. [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego*, Tom V: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, red. serii K. Osajda, red. tomu M. Domański, J. Słyk, Warszawa 2017.
- Grzybowski S. [w:] *System prawa cywilnego. Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław, Warszawa, Kraków Gdańsk, Łódź 1985.
- Grzybowski S., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1978.
- Ignatowicz J. [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012.
- Ignatowicz J. [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. M. Grudziński, J. Ignatowicz, Warszawa 1966.
- Ignatowicz J. [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J. St. Piątowski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985.
- Ignatowicz J., *Stan cywilny i jego ochrona*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Sectio G 1963, Vol. X, [w:] J. Ignatowicz, *Ochrona posiadania i inne wybrane prace*, Warszawa 2014.
- Jędrejek G., *Dowód z aktu stanu cywilnego w postępowaniu cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2012, Nr 16.
- Kasprzyk P., *Pojęcie stanu cywilnego, w: Podręcznik urzędnika stanu cywilnego*, Tom 1: *Podstawowe instytucje prawa o aktach stanu cywilnego*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2018.
- Litwin J., *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961.
- Łukasiewicz J., Łukasiewicz R., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2021.
- Malinowski A., *Definicje legalne w prawie polskim*, „Studia Iuridica” 2005, T. 44, s. 215-216.
- Słyk J. [w:] *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, red. K. Osajda, M. Domański, J. Słyk, Warszawa 2023.
- Smyczyński T. [w:] *System Prawa Prywatnego, Prawo rodzinne i opiekuńcze*, T. 11, red. T. Smyczyński, Warszawa 2014.
- Smyczyński T. [w:] T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2020.
- Sokołowski T., *Cele i funkcje zaświadczenia o stanie cywilnym a natura małżeństwa*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2016, z. 4.
- Wojewoda M., *Zaświadczenie o stanie cywilnym a małżeństwa jedнопłciowe i związki partnerskie zawierane za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2015, z. 3.
- Wojewoda M., *Kilka uwag o definicji „stanu cywilnego” w nowej ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego*, „Metryka” 2014, nr 2.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996.
- Wronkowska S., Zieliński M., *Problemy i zasady redagowania tekstów prawnych*, Warszawa 1993.

Streszczenie

Artykuł dotyczy definicji stanu cywilnego w prawie prywatnym i publicznym. W pierwszej części omówiony został dorobek doktryny z okresu przed wejściem w życie ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego z 2014 roku. W części drugiej omówiono definicję legalną zawartą w art. 2 tej ustawy oraz niektóre jej interpretacje. Autor poddaje krytycznej analizie tę definicję, wskazując na jej mankamenty i brak praktycznej korzyści wynikającej z jej wprowadzenia. Argumentacja ta prowadzi do tezy o praktycznej i naukowej użyteczności definicji sformułowanej

w poprzednim stanie prawnym, ujmującej pojęcie stanu cywilnego w ramach tzw. „wąskiej koncepcji” odwołującej się do kategorii „stanu rodzinnego” człowieka.

Abstract

The article concerns the definition of civil status in private and public law. The first part discusses the doctrinal achievements from the period before the entry into force of the Civil Status Acts Law of 2014. In the second part, the legal definition contained in Article 2 of this law and some of its interpretations are discussed. The author critically analyzes this definition, pointing out its shortcomings and the lack of practical benefits resulting from its introduction. This argumentation leads to the thesis about the practical and scientific utility of the definition formulated in the previous legal system, capturing the concept of civil status within the so-called „narrow concept” referring to the category of a person’s „family status.”

Słowa kluczowe: stan cywilny, stan osobisty, stan rodzinny, prawo o aktach stanu cywilnego

Keywords: civil status, family status, civil status acts law